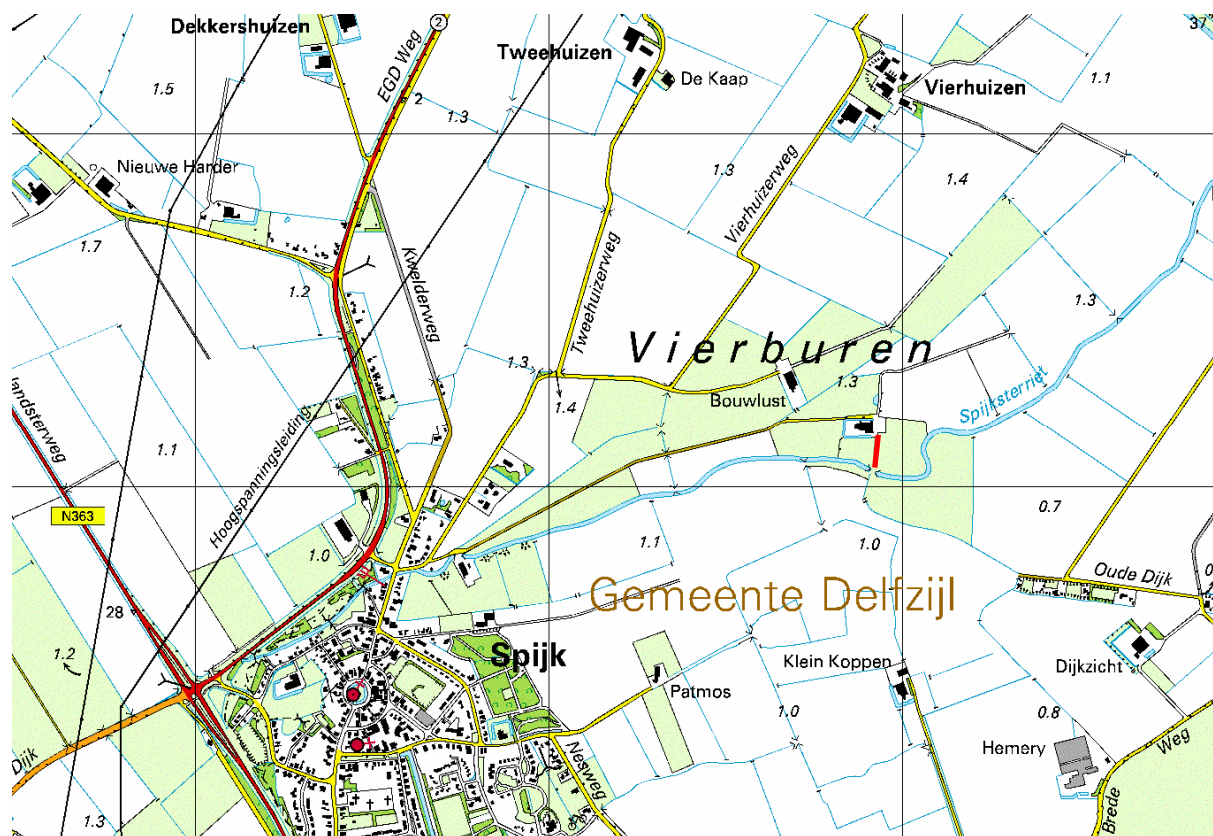

Kerkpad aan de Tweehuizerweg 6 te Spijk (gem. Delfzijl) Een Cultuurhistorisch Bureauonderzoek

Planvoornemen

In opdracht van de gemeente Delfzijl, vertegenwoordigd door mevr. E. van Joolen, is een cultuurhistorisch bureauonderzoek uitgevoerd naar een kerkpad dat direct grenst aan de locatie Tweehuizerweg 6 te Spijk (zie figuur 1). Aanleiding voor het onderzoek is het verzoek om het kerkpad te mogen verwijderen en de aan het pad grenzende percelen tot één geheel samen te voegen.

Figuur 1: Tweehuizerweg 6 te Spijk (bron: Topografische Atlas Groningen). Het kerkpad is aangegeven met een rode lijn.

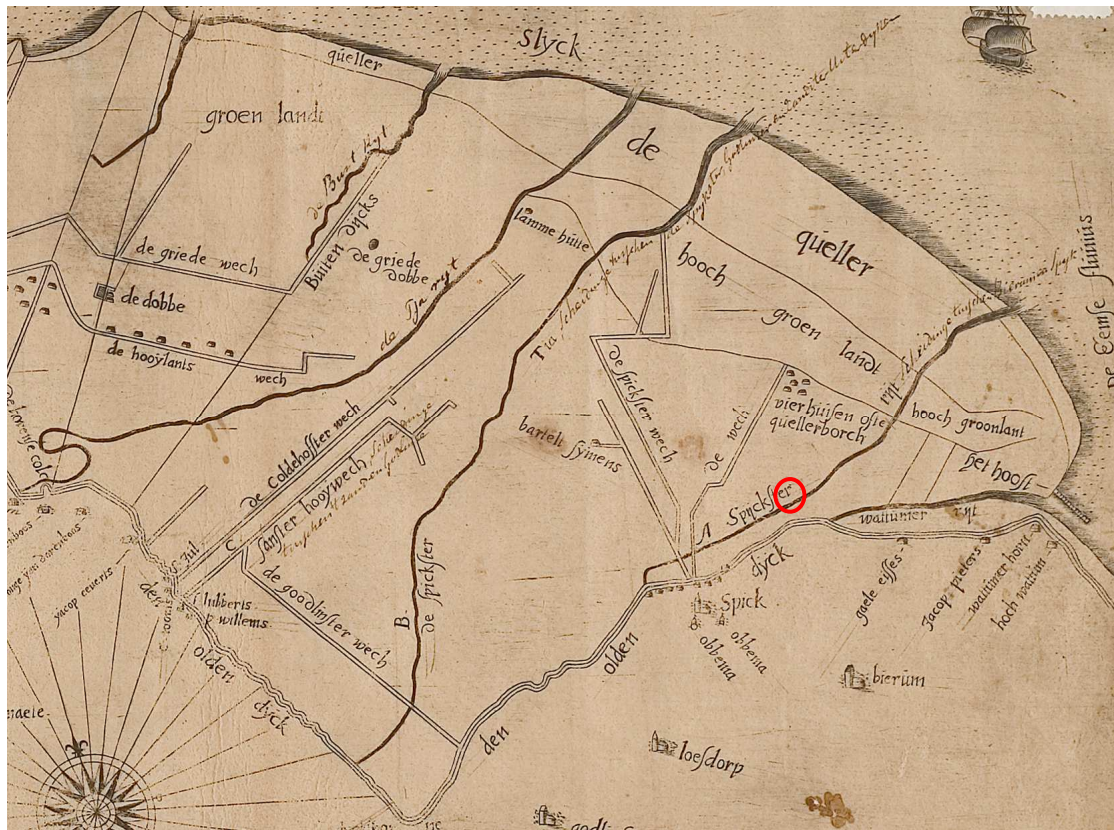
Informatie

Het kerkpad vormde de verbinding van het boerderijgehuchtje Groot en Lutje Turfkamp, waaronder de boerderij Tweehuizerweg 6, naar de kerk in het wierdedorp Spijk. De wierde Spijk ligt aan de voormalige Fivelmonding, in feite een oude kustlijn. Deze kustlijn werd waarschijnlijk rond 1100 bedijkt (Schroor & Meijering, 2007). In de loop van de late middeleeuwen slibde de Fivelboezem dicht, waardoor de kustlijn ten opzichte van Spijk naar het noorden en oosten verschoof. Het kerkpad ligt buiten de oude bedijking, pal ten noorden van de Spijksterriet (Spijkster Tjariet). De Spijksterriet is in oorsprong een kweldergeul of slenk. De buitendijkse kwelders in de opgeslibte Fivelboezem waren waarschijnlijk aan het eind van de middeleeuwen al bruikbaar voor begrazing en mogelijk ook al bewoning. In dit gebied ontstonden toen de boerderijgehuchten Vierhuizen, Tweehuizen Dekkershuizen en Turfkamp. Deze gehuchten werden toen nog verhoogd aangelegd om te voorkomen dat ze bij extreem hoog water zouden overstromen.

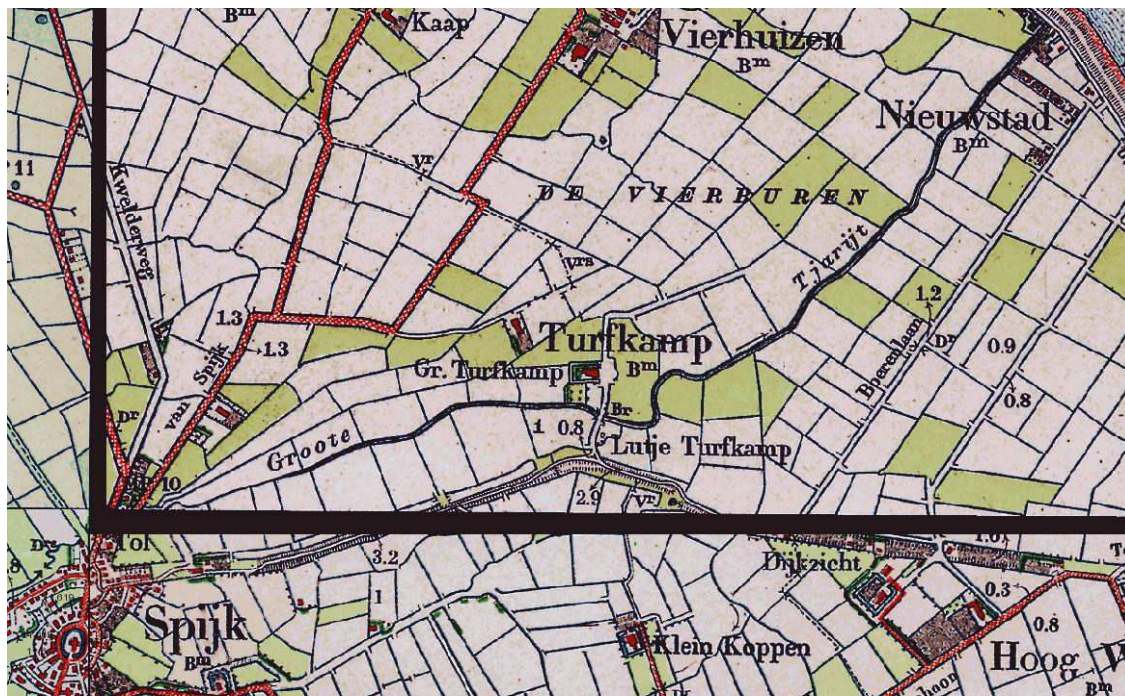
Op de kwelderkaart door Johan Sems opgetekend in 1630/1631 is te zien dat grote delen van de kwelders toen al ingericht en deels bewoond waren (zie figuur 2). Tweehuizerweg 6 / Groot Turfkamp is niet op deze kaart afgebeeld, maar gezien het globale karakter van de kaart, valt niet uit te sluiten dat de boerderij toen al aanwezig was. In 1670 is dat zeker wel het geval. De boerderij was volgens schriftelijke gegevens toen in eigendom van Jan Clasen bij de Til; namelijk de til over de Spijksterriet. In 1685 is de boerderij vermeld met de naam Groot Turfkamp. Volgens overlevering werd aan de overzijde van het Spijksterriet turf op een kampje land opgeslagen en voor transport overgeslagen van de dijk naar het water (De Boer et al., 1996: boerderij S34). Het huisje dat

hier stond werd Klein Turkamp genoemd. Logischerwijze kan worden verondersteld dat gelijktijdig met, of kort voorafgaand aan de bouw van de boerderij Groot Turkamp ook de verbinding met het dorp Spijk gerealiseerd moest worden. Het kerkepad dat nu in het geding is, betreft het laatste restant van deze verbinding.

Figuur 2: Het oostelijk deel van de kwelderkaart van Johan Sems uit 1630/1631 (UB krt-1631-grp-2). De locatie van het kerkepad is globaal omcirkeld.

Figuur 3: De Bonnekaart uit 1908.

Op de kadastrale minuut (gemeente Bierum, sectie B3), opgetekend in 1826, is duidelijk te zien dat het kerkpad toen rechtstreeks van de boerderij Groot Turfkamp naar de til over het Spijksterriet liep. Vanaf Klein Turfkamp aan de overzijde van het water liep het pad verder naar de oude dijk waarop een voetpad lag dat van Spijk naar Hoog Watum liep (zie bijlage: Kadastrale minuut).

Ook op de topografische militaire kaart van 1853 is het kerkpad duidelijk weergegeven (zie [watwaswaar.nl/Grote historische atlas 1851-1855](http://watwaswaar.nl/Grote_historische_atlas_1851-1855)). Het pad is tot aan het begin van de 20ste eeuw nog in gebruik, zo blijkt uit de Bonnekaart (zie figuur 3). Tussen 1908 en 1934 is de huidige weg naar de boerderij aangelegd (zie watwaswaar.nl). Waarschijnlijk nam daardoor het belang van het kerkpad en het pad over de oude dijk af en werd in toenemende mate gebruik gemaakt van de nieuwe weg. Het kerkepad werd gedeeltelijk opgeruimd. Nu resteren nog het gedeelte vanaf de boerderij Groot Turfkamp tot het Spijksterriet (zie figuur 1) en de Kleine Dijkstraat. Ter plaatse van de til over het Spijksterriet is op een moment tussen 1982 en 1993 een dam aangelegd. Het resterende deel van het kerkepad vormt daarmee nog steeds de toegang tot een oversteek over het Spijksterriet.

Het kerkepad is momenteel duidelijk zichtbaar als cultuurlandschappelijk element, aan weerszijden geflankeerd door bomen.

Overweging en advies

Het kerkpad is tenminste van dezelfde ouderdom als de boerderijplaats. Beide zijn waarschijnlijk rond het midden van de 17de eeuw te dateren. Het pad heeft cultuurlandschappelijke betekenis vanwege de rol in de ontginning en ontwikkeling van dit voormalige kweldergebied. Deze rol is onlosmakelijk verbonden met de boerderij Groot Turfkamp. Het pad is nog duidelijk als oud pad herkenbaar en de flankerende bomen versterken de waarde van het pad.

Geadviseerd wordt om het pad en de begroeiing ter weerszijden van het pad geheel in stand te houden.

Bijlagen:

- Kadastrale minuut.

Geraadpleegde literatuur, bronnen en kaarten

Archeologische verwachtingskaart en beleidsadvieskaart gemeente Delfzijl. In: Van Beek, J.L. & P. Vos, 2008. Regio Noord-Groningen, gemeenten De Marne, Winsum, Bedum, Ten Boer, Loppersum, Eemsum, Appingedam en Delfzijl. RAAP-Rapport 1732.

ARCHIS, archeologisch informatiesysteem van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

Boer, E. de, L.E. Bos & O.T. Mulder-Steenbrink (red.), 1996. *Het Bierumer boerderijenboek. Een bijdrage tot de geschiedenis van noordoost-Fivelingo*. Drukkerij Actief Scheemda.

Brood, P., A.H. Huussen & J. van der Kooi, 1999. *Nieuwe Groninger Encyclopedie*. REGIO-Projekt Uitgevers, Groningen.

Grote Historische topografische Atlas Groningen ± 1900 – 1930, schaal 1: 25000. Uitgeverij Nieuwland, 2006. Tilburg.

Grote Historische Atlas van Nederland, 1: 50000. Deel 2: Noord-Nederland 1851 – 1855. Wolters-Noordhoff Atlasproducties, 1990. Groningen.

Historisch Geografisch Informatiesysteem Groningen (www.hisgis.nl)

Sems, J., 1630-1631. Kaart van de buitendijks gelegen landen aan de Noordkust van de provincie Groningen van Wierhuizen tot Hoogwatum. Rijksuniversiteit Groningen: krt-1631-grp-2 (<http://irs.ub.rug.nl/ppn/123443059>)

Luchtfoto's Google Earth/Maps.

Minuutplans uit het begin van de negentiende eeuw en topografische militaire kaarten (www.watwaswaar.nl).

Schroor, M. 1996. *De Atlas der Provinciële landen van Groningen (1722-1736)*. REGIO-Projekt Uitgevers / Rijksarchief Groningen.

Schroor, M. 1997. *De Atlas der Stadslanden van Groningen (1724-1729)*. REGIO-Projekt Uitgevers / Rijksarchief Groningen.

Schroor, M., & J. Meijering, 2007. *Golden raand. Landschappen van Groningen*. In Boekvorm Uitgevers, Assen.

Snijders, F.L., 1985. *Fysische geografie in de provincie Groningen*. Milieu- en landschapsonderzoek Provinciaal Planologische Dienst. Groningen.

Versfelt, H.J. & M. Schroor, 2005. *De atlas van Huguenin. Militair-topografische kaarten van Noord-Nederland, 1819-1829*. Heveskes Uitgevers/Drentse Historische Vereniging, Groningen/Veendam.

Kadastrale minuut Tweehuisterweg 6 te Spijk
Het kerkpad is aangegeven met een rode lijn

Rechts: Bierum, sectie B3
Onder: Sectie H1 en Sectie C3

